AC-3235-AB Seat No. _____

M. A. (Part-II) Examination

April / May – 2003

Hindi : Paper-VII

(१) तुलनात्मक साहित्य

(२) अनुवाद एवं अनूदित साहित्य

Time : **3** Hours] [Total Marks : **100**

(१) तुलनात्मक साहित्य

सूचना : सभी प्रश्नों के अंक **समान** हैं ।

१ तुलनात्मक साहित्य की परिभाषा देते हुए उसके अध्ययन की उपादेयता समझाइए ।

अथवा

१ तुलनात्मक साहित्य के अध्येता के आवश्यक गुणों की चर्चा कीजिए ।

२ तुलनात्मक साहित्य की अध्ययन की पद्धति की चर्चा कीजिए ।

अथवा

२ तुलनात्मक साहित्य में प्रभाव ग्रहण के पक्ष पर सोदाहरण प्रकाश डालिए ।

३ 'मृच्छकटिक' के '*शकार*' और 'ऑथेलो' के '*इयागो*' की तुलना कीजिए ।

अथवा

३ पठित रचनाओं के आधार पर शेक्सपियर और शूद्रक की नाट्यकला की तुलना कीजिए ।

४ 'मृच्छकटिक' और 'हयवदन' में निरूपित सामाजिक यथार्थ पर अपने विचार प्रकट कीजिए ।

अथवा

४ 'स्कंदगुप्त के रचनाविधान तथा उसकी चरित्र चित्रण की रीति पर पाश्चात्य प्रभाव दिखाई पड़ता है ।' इस मत की समीक्षा कीजिए ।

५ भारतीय और पाश्यात्य नाटक के स्वरूप का तुलनात्मक परिचय दीजिए ।

अथवा

५ 'हयवदन में लोकनाट्य का उपयोग सफलता से हुआ है ।' –चर्चा कीजिए ।

(२) अनुवाद एवंअनूदित साहित्य

सूचना : सभी प्रश्नों के अंक **समान** हैं ।

१ एक अनुवादक अनुवाद करते समय किन–किन सोपानों से गुजरता है – इस संबंध में अनुवाद की प्रक्रिया को विश्लेषित कीजिए ।

अथवा

१ अनुवाद की परिभाषा देते हुए अनुवाद के प्रकारों पर प्रकाश डालिए ।

२ हिंदी में अनुवाद कीजिए :

બ્રહ્મચર્યનું પાલન કરવું હોય તો સ્વાદેન્દ્રિય ઉપર કાબૂ મેળવવો જ જોઈએ. જો સ્વાદને જિતાય તો બ્રહ્મચર્ય અતિશય સહેલું છે. તેથી હવે પછીના મારા ખોરાકના પ્રયોગો કેવળ અન્નાહારની દૃષ્ટિએ નહીં, પણ બ્રહ્મચર્યની દૃષ્ટિએ થવા લાગ્યા. ખોરાક ઓછો, સાદો, મસાલા વિનાનો, ને કુદરતી સ્થિતિમાં ખાવો જોઈએ, એ મેં પ્રયોગો કરી અનુભવ્યું. જ્યારે હું સૂકાં અને લીલાં વનપક ફળ ઉપર જ રહેતો ત્યારે જે નિર્વિકારપણું અનુભવતો, તે મેં ખોરાકમાં ફેરફાર કર્યા પછી નથી અનુભવ્યું. ફળાહારને સમયે બ્રહ્મચર્ય સહજ હતું. દૂધાહારને અંતે તે કષ્ટસાધ્ય બન્યું છે. દૂધના જેવો સ્નાયુ બાંધનારો ને એટલી જ સહેલાઈથી પચનારો ફળાહાર હજુ કોઈને હાથ નથી લાગ્યો. તેથી દૂધ વિકાર કરનારી વસ્તુ જાણતાં છતાં, હું તેના ત્યાગની ભલામણ હાલ કોઈને નથી કરી શકતો.

अथवा

२ किसी **एक** विषय पर संक्षिप्त निबंध लिखिए :

(क) साहित्य में दलित विमर्श

(ख) आतंकवाद का कसता हुआ शिकंजा

(ग) पाश्चात्य संस्कृति का अंधानुकरण

३ गांधीजी की आत्मकथा 'सत्य के प्रयोग' के कौन–कौन से प्रसंग आपको अत्यधिक प्रभावित करते हैं तथा प्रभाव छोड़ते हैं ? किन्हीं दो प्रसंगो की चर्चा कीजिए ।

अथवा

३ गांधीजी की आत्मकथा 'सत्य के प्रयोग' को आत्मकथा–विद्याकी दृष्टि से विश्लेषित कीजिए ।

४ हिंदी में अनुवाद कीजिए :

કોઈ ઉપયોગિતાવાદી વ્યક્તિ કહી શકે કે બગીચામાં જો ગુલાબને બદલે રીંગણા વાવીએ, તો શાકનું શાક અને બગીચાનો બગીચો. પણ સવાલ એ છે કે ગુલાબનું સ્થાન રીંગણ લઈ શકે ખરું ? વળી, રીંગણનું સ્થાન ગુલાબ પણ ન લઈ શકે, એ તથ્ય પણ નિર્વિવાદ છે. માનજીવનમાં રીંગણની પણ જરૂર છે અને ગુલાબની પણ જરૂર છે. દરેકનું પોતાનું આગવું મહત્ત્વ છે. પરંતુ બગીચામાં તો ગુલાબ જ શોભે, એ સમજાવવાની કાંઈ જરૂર છે ? Content ગમે તેટલું સત્ત્વશીલ હોય, કૃતિનો સંદેશ ગમે તેટલો ગંભીર અને મહાન હોય, પરંતુ expression સુંદર ન હોય, તો તે ભાવક પર ઈચ્છિત પ્રભાવ ઉત્પન્ન કરવામાં સફળ થઈ શકે નહિ. જો આપણે કેવળ નીતિ-સદાચારનો બોધપાઠ ઈચ્છતા હોઈએ, તો એના માટે ઉત્તમ સાધન નીતિશાસ્ત્ર કે તત્ત્વજ્ઞાનના ગ્રંથો છે, કલાકૃતિઓ નહીં.

अथवा

४ हिंदी में अनुवाद कीजिए :

To meet an old and childhood friend is really nostalgic. He reminds you of all the bygone things - the teachers who taught you, the people who shaped and formed you. Again, you want to hear from his mouth of those good old days. That narration is very thrilling. That takes you back 10-20 years when both of you led a carefree life. When you were least concerned about anything. Then the routine of life was : Eat, drink and be merry. For tomorrow will take care of itself'. Then you ask him what he has achieved, what he has lost. He tells you, being your fast and bosom friend, that he has missed you a lot all these years. Tears well up in your eyes, you become emotional. You are sentimental. You give your friend a strong hug. Both of you feel emotional satisfaction. Then you have heart to heart talk. You talk of your family, you discuss the whole world around you. Time steals a march on both of you.

५ किन्हीं **बीस** के हिंदी पर्याय लिखिए :

(1) Encylopaedia

(2) Idealism

(3) Catharsis

(4) Manifesto

(5) Poetic Justice

(6) Postmodernism

(7) Sense of humour

(8) Structuralism

(9) Romanticism

(10) Sub-editor

(11) Deviation

(12) Point of view

(13) Narrator

(14) Investigator

(15) Zonal officer

(16) Traffic commissioner

(17) Tribunal

(18) Returning officer

(19) Notification

(20) Central Hindi Directorate

(21) Press Trust of India

(22) Oil and Natural Gas Commission

(23) Ministry of Communication

(24) Publication Division

(25) Central Vigilance Commission.